

T.B.M.M.
HALKLARIN DEMOKRATİK PARTİSİ
Grup Başkanlığı
Sayı 9841
Tarih 30.10.2020

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Kürt toplumsal hafızasında önemli bir yere sahip birçok şahsiyetin mezar yerleri uzun yıllardır devlet tarafından saklı tutulmaktadır. Mezar yerlerinin gizlenmesi veya mezarların bilinmeyen yerlere taşınması şeklinde gerçekleşen mezarsız bırakma pratiği, Türkiye'nin kurucu siyaseti olan Türk ulusunu inşa etme sürecinde, Kürtlerin ölümlerine yönelik hayata geçirilmiştir. Nitekim, Şeyh Sait, Seyid Rıza, Said-i Nursi (Kurd-i) ve Cıbranlı Halit Bey gibi şahsiyetlerin mezar yerleri yıllardır bilinmemektedir. Bu anlamıyla mezarsızlığın Kürtlerin ölümlerine yönelik bir politika şeklinde tesis edilip yürürlüğe konduğu açıktır. Ayrıca, Kürtler mezarsızlığı, Kürtlerin toplumsal hafızasının yok edilmesine yönelik bir pratik olarak da okumaktadır. Çünkü Kürt toplumsal belleğinde önemli bir yere sahip olan bu kişilerin idam edilmesinin yanı sıra ölü bedenleri de tamamen ortadan kaldırılmıştır.

Öte taraftan, eğitim sisteminin önemli bir parçası olarak Türkiye'de yürürlükte olan tarih ve politika öğretisinde bu şahsiyetlerin hatırasına yönelik ciddi bir dezenformasyon söz konusudur. Söz konusu müfredatta yıllar önce hayatını kaybetmiş bu şahsiyetlere yönelik ciddi hakaretler söz konusudur. Nitekim, Kürtlerin ölü bedenlerine ve onların hatırasına yönelik bu çift yönlü kötü muamele sadece Kürtlerin onurunu zedelememekte, bu aynı zamanda Kürtlerin ve Türklerin barış içerisinde bir arada yaşaması zeminini ve umudunu ciddi biçimde zedelemektedir.

Bu nedenle Kürtler, Kürt toplumu için tarihi ve manevi açıdan önemli bir yere sahip olan şahsiyetlerin tamamının mezar yerlerinin bir an önce açıklanması, üzerlerine atılı olan suçlamaları içeren idari ve mahkeme kararlarının iptal etmesini talep etmektedir. Bu bağlamda, bu uygulamaya tabi tutulmuş bütün tarihi Kürt şahsiyetlerin mezar yerlerinin açıklanması, cenazelerin yakınlarına verilmesi ve bütün yasal haklarının iade edilmesini içeren Kanun Teklifim gerekçesiyle birlikte ekte sunulmuştur.

Ömer ÖCALAN
Şanlıurfa Milletvekili

TBMM BAŞKANLIĞI		
Takî Komisyon	- Adalet - Anayasa	
Esas Komisyon	İçişleri	
Tarih :	05 Kasım 2020	Esas No:2/371

TBMM KANUNLAR ve KARARLAR BŞK.LİĞİ
30 Ekim 2020
Numara:

TBMM GENEL EVRAK
30 Ekim 2020
No: 231838
BYS'ye AKTARILMIŞTIR

GEREKÇE

Mezar nedir, neden hemen hemen bütün dinlerde, inançlarda, felsefelerde ve toplumsal yaşamda kutsanmaktadır? Düşman dahi olsa cenazeye neden saygı duyulur veya saygı duyulması beklenir? Her inançtan insan kendi cenazesini gelenek ve ahlak kurallarına göre neden defnetmek ister? Böylece bitmeyen sorular ve sorulara verilen her cevabın beraberinde yeni soruları getirdiği mezarın anlamı Antropoloji, Sosyoloji, Tarih, Siyaset Bilimi, Psikoloji ile birlikte bütün bilimlerin kendi bağlamında uzayıp giden cevaplanmış veya cevaplanmamış binlerce soru sıralanmaktadır.

Mezar toplumu toplum yapan, bellek ve hafızanın en somut ve rafine halidir. Çünkü toplumsallaşma veya insanlaşma gömü etrafında, yani mezar bilincinin oluşumuyla başlıyor. Mezar, aynı zamanda söz konusu topraklarda kimin yaşadığına dair bir vesika ve hafızayı da tanımlamaktadır. Tam da bu nedenle, Eva Domaska tarih ile mezar arasındaki ilişkiyi, “Ölüm olmasaydı tarih de olmazdı. Tarih ölümden beslenir. Tarih mezarda başlar” diye tarif eder.

Buna karşın devletler de tarihinin olmasını istemediği halkın/halkların mezarlarını yok ederek, gizleyerek veya mezarlıklarının olmasına izin vermeyerek karşı bir tutum takınırlar.

Bütün toplumlar ölülerine büyük anlam atfeder, saygı ve sadakat ile yaklaşır, onları gelenek ve inançlarına göre doğru buldukları, layık gördükleri şekilde gömer ya da gömmek isterler. Bu bağlamda ölen, öldürülen kişi dini ritüellerin yerine getirilmesi için ailesine veya ailesini temsilen ait olduğu topluma verilir. Aksi halde ölen, öldürülen birinin bedenini ailesine vermemek, Ünlü Yunan tragedyası Antigone’de olduğu gibi onu aynı zamanda yas tutmaktan da alıkoymak demektir. Sophokles, Antigone tragedyasında Kreon’a “Mezara gömülmeyecek ve yası tutulmayacak” sözünü söyler. Bu şekilde ölüm ile mezarlık ve yas arasındaki bağlantı ile birlikte egemenin kimin yasa layık olup olmadığını karar verme ilişkisini açıkça ortaya koyar. Dolayısıyla ölen bir insanın mezarsız ve yassız bırakılması aynı zamanda politik bir durumdur.

Bunun yanı sıra, egemenin ölüyü mezarsız bırakması, ötekiyi insanlık ve yurttaşlık statüsü dışında tutmanın mesajıdır. Tıpkı, Tebes Kralı Kreon’un birbiriyle savaşan iki yeğeninden kendisine sadık olan için gösterişli bir cenaze merasimi yapılmasını, isyan eden yeğeni için ise yas tutulmasını yasaklayarak, cesedinin savaş meydanında bırakılıp kurda kuşa parçalatılmasını emretmesi gibi kimin yurttaşlık yasasına tabi olup olmadığına karar vermiş olmasıdır. Böylelikle öteki, egemene karşı mücadele eden ve onun iktidarını reddeden muhalif bir kimse olarak yaşamış ve böyle ölmüşse, onun mezarsız bırakılması ve yasa tabi kılınmaması ötekiyi “tarih dışına itme” uğraşını da ifade etmektedir. Böylelikle onun şahsında mensubu olduğu halkı hafızadan ve haliyle kendi tarihinden yoksun bırakmanın politik tutumunu ortaya koymaktadır.

Yüz yılı aşkın bir süredir mezarsızlığa sistemli bir şekilde maruz kalan Kürtlerin durumunu da bu bağlamda ele almak gerekmektedir. Sofokles'in Antigone tragedyası bu durumu bütün yönleriyle ifade eden önemli bir örnektir. Bu örnekten anlaşıldığı üzere, egemen olmak temel anlamda kimin yaşayıp kimin öleceğine, ölümün şekli, anlamı ve değerinin ne olacağına; yasın tutulup tutulmayacağına, tarihi bir vesika olan mezar ve cenazelerin gömüldüğü toprak üzerinden bugün ile bağını kurmaya karar vermek yetisine sahip olmaktadır.

Yukarıda açıkça ifade edilen anlamıyla biliyoruz ki mezar, toplum olmanın, bellek ve hafızanın en somut halidir. Yine, Eva Domaska'nın ifadesiyle tarih mezarda başlıyorsa eğer, egemen, mezarını ve ölümü neden senden alır? Neden başucunda oturup göz yaşını dökebileceğin bir mezar taşına tahammül edemez gibi birçok sorunun cevabı da saklıdır. Ve bugün şahit olduğumuz Kilyos'ta kaldırılma cenazelerin neden gömüldüğünün cevabını da öğrenmiş oluyoruz. Oysa Müslüman toplumlarda her cuma günü toplu olarak tekrar edilen öğretiye göre cenazelere müdahale edilemez, cenaze geçtiğinde ayağa kalkılır ve saygı gösterilir. Düşman da olsa bu böyledir. Buradan anlaşıldığına göre kendi kimlikleriye anayasal yurttaş olarak kabul edilmeyen Kürt halkı resmi olarak kabul edilen dine/dinlere de tabi olarak kabul edilmemekte, beşerî ve ilahi bütün yasaların dışında tutulmaktadır. Aksi halde Kürtlerin cenazesine asgari saygının dahi gösterilmemesinin onları yok saymaktan başka ne olabilir?

İnsan, yaşama ve ölüme yüklediği anlamlar etrafında oluşturduğu sembol ve ritüeller ile zamansal ve mekânsal devamlılığını sağlamaktadır. Halklar mezarları ile zamana ve mekâna iz düşer, varlıklarını tarihe ve toprağa kaydederek. Buradan bakıldığında, mezarlıklar, insanoğlu tarafından tarihin her döneminde bir hafıza ve anma mekânı olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte bütün dinlerde kutsal sayılan mezarlıklar daima bir dokunulmazlığa sahip olagelmıştır. Çünkü her toplum mezarlıkları kendi geçmişleriyle bağ kurmanın bir aracı olarak görürken mezarlıklar dinin de vazgeçilmez bir parçası sayılmıştır. Buna rağmen geçmişte yürütülen politikalar kapsamında toplumun önde gelen şahsiyetlerinin mezarları ya tahrip edilmiş ya da kaybedilmiştir. Mezarları yok etme pratikleri bellek yitimi ve hafıza kaybını gerçekleştirme ve yok etme istemidir. Kürtlerin mezarına tahammülsüzlük, onu varlık olmaktan çıkarma ve kendi içinde eritmeyi gerçekleştirme amaçlıdır. Bu ne yazık ki sistemli bir politikaya dönüşmüştür. Yıllardır süregelen mezarsızlık politikalarından dolayı bugün bile Şeyh Said, Said-i Kürdi (Nursi) ve Seyid Rıza'nın mezar yerleri bilinmemektedir. Her ne kadar son yıllarda toplum liderlerinin mezar yerlerinin tespit edilmesi talebi yüksek sesle dile getirilse de şu ana kadar herhangi bir adım atılmamıştır.

Mezarlıklar felaket mahallindeki bütün enkazın, molozların ve mitosların biricik taşıyıcısıdır. Mezarlıklar tarihin somut materyalleridir. Bir yerleşim yerinin ne kadar eski olduğunun göstergelerinden birisi hiç şüphesiz oradaki mezarlıklardır. Buradan yola çıkınca, Türkiye'de muhalif kesimlerin ölümlerinin mezarlardan çıkartılması, mezarlıklarının tahrip edilmesi, yerinden alınıp başka bir yere taşınması, Ermeni mezarlığı üzerine tuvalet yapılması gibi kimi politikalar iktidardaki partinin sadece Türk toplumunun milliyetçilik duygularına seslenen birer çağrısı değildir. Bu durum bir çağrı olmanın çok ötesinde, devletin varoluşsal kodlarında yer edinmiş bir kuraldır.

Öte taraftan, devletler varlığını ancak bedenler üzerinden şekillendirebilir. Biyoiktidar için aynı zamanda bir savaş alanı olan muhalif bedenler, kendisinin bu bedenler/cenazeler üzerinde ortaklık kuracağı bir yer değil, tam tersine üzerinde mutlak hegemonya kuracağı bir fetih alanı olarak görülür. Yani kurbanın/ölünün bedeni de içinde kaldığı mezarlık da egemen açısından bir fetih alanıdır. Bunun güncel bir örneğini şu an yaşıyoruz. Son olarak 267 Kürt gencinin mezarının bulunduğu Bitlis'teki Garzan Mezarlığı'nın iş makineleriyle bütünüyle yıkıldığı ve mezarlıktaki cenazelerin yerlerinden çıkarıldığı, İstanbul Adli Tıp Kurumu'na kadar gönderildikten sonra cenazelere ait kemiklerin İstanbul Kilyos'ta kaldırımların altına defnedildiği anlaşılmıştır. Söz ettiğimiz ölümler politik ölümlerdir. Dolayısıyla hem yaşamlarının hem de ölümlerinin toplum üzerinde ciddi etkisi vardır. Bunun bir sonucu olarak da ölümler arasında ciddi bir hiyerarşi uygulanmaktadır. Kürtlerin maruz kaldığı mezarsızlık meselesi aynı zamanda bir yas hiyerarşi meselesidir. Devlet de Kürtlere dair uyguladığı mezarsızlık politikasını psikolojik savaş aygıtı olarak kullanmaktadır.

Bu politikalar, Türkiye'nin kurucu siyaseti olan Türklük kimliğinin inşa edilmesinden beri süregelen bir sancıdır. O gün olduğu gibi bugün de aynı politikanın Kürtlerin cenazelerine uygulanması bu tarihsel kodların halen geçerliğini koruduğunu göstermektedir. Dolayısıyla buradan bakınca söz konusu uygulamaların günlük politikaların değil, tarihsel bir politikanın izdüşümü olduğu görülür. Özellikle 1920'li yıllardan bu yana uygulanagelen mezarsızlık politikaları toplumun cezalandırılmasının yanında insanların geçmişleriyle bağını koparmayı amaçlamıştır. Dünya tarihinde birçok iktidar tarafından devreye sokulan bu politikalarla insani değerler ihlal edilip toplum vicdanı incitilirken aynı zamanda demokratik ilkeler de yok edilmiştir. Buna bağlı olarak cezalandırıldığını düşünen toplum kesimleri açısından mezarsızlık politikalarına muhalefet, demokratik bir yaşam talebinde bulunmanın ahlaki ve vicdani gereğini oluşturmaktadır. Çünkü insanlık tarihi boyunca ölümlere ve mezarlıklara saygı duyulması, önemli bir insani değer olarak kabul görmüştür.

Bugün mezar yeri halen bilinmeyen şahsiyetlerden birisi olan Şeyh Said, 29 Haziran 1925'te Şeyh Said İsyanı olarak nitelendirilen olayların ardından 46 arkadaşı ile birlikte Diyarbakır Dağkapı Meydanı'nda idam edilmiştir. Bunun yanında Şeyh Said'in kişisel eşyaları dahi ailesine verilmediği gibi mezarının nerede olduğu bilinmemektedir. Yine 23 Mart 1960 yılında Şanlıurfa'da vefat eden Said-i Kürdi (Nursi), Şanlıurfa'da Halilur-Rahman Dergahı'na defnedilmiş; fakat 12 Temmuz 1960'ta 27 Mayıs darbe iktidarının talimatıyla mezarından kaçırılarak açıklanmayan bir yere nakledilmiştir. Bu sebeple halen Said-i Kürdi (Nursi)'nin mezar yeri de bilinmemektedir. Aynı şekilde 15 Kasım 1937 yılında Elâzığ ilinin Buğday Meydanı'nda idam edilen Seyid Rıza'nın mezar yeri de bilinmemektedir.

Kürt halkı için önemli bir yeri ve değeri olan bu üç şahsiyet ile birlikte mezar yeri bilinmeyen birçok şahsiyet bulunmaktadır. Dolayısıyla isimleri belirtilen bu şahsiyetlerin mezar yerlerinin ailelerinden ve sevenlerinden gizlenmesi, çağdaş hukuk normları ile birlikte İslam hukukuna da aykırıdır. Çünkü İslam hukunda düşmanın cesedine bile insanlık dışı muamele yapılamayacağı ve cesetlerin ortada bırakılamayacağı belirtilmektedir. Bunun yanında evrensel hukuki değerler de ölen kişilerin mezar yerlerine saygı gösterilmesi ve kişisel eşyalarının yakın akrabalarının isteği doğrultusunda iade edilmesi gerekliliğini ifade etmektedir.

Bu bağlamda, tarihsel süreçte en önemli dönem hukuki dayanağı olmayan İstiklal Mahkemelerinin vermiş olduğu kararlarladır. Söz konusu İstiklal Mahkemelerinden, 68 numaralı Meclis Kararı ile 9 Kasım 1920’de Diyarbakır İstiklal Mahkemesi kurulmuş ve 12 Nisan 1925’te Diyarbakır’da görevine başlamıştır. Diyarbakır İstiklal Mahkemesi tarafından Şeyh Said ve kırk altı arkadaşı hakkında idam kararı verildi, cezalar 29 Haziran sabahı infaz edilmiş ve cenazeler bilinmeyen bir yerde gömülmüştür.

Bütün bu nedenlerden dolayı mezarsızlık politikası bağlamında ölümler üzerinden uygulanan bu hukuksuzluğa son verilip toplumsal talepler doğrultusunda bir adım atılması, Kürt halkı ile birlikte mütedeyyin kesimler için önemli bir yeri olan Said-i Kürdi (Nursi), Şeyh Said, Seyid Rıza, Cibranlı Halit Bey ile birlikte bu politik uygulamaya tabi tutulan bütün şahsiyetlerin mezar yerlerinin tespit edilerek ailelerine iade edilmesi son derece önemlidir. Devlet, Kürt sorunun çözümü için bir iyi niyet göstergesi olarak söz konusu şahsiyetlerin şahsından Kürt halkından özür diler ve tazminat ödemeyi kabul ederek toplumsal barış adına önemli bir adım atmış olur. Bu adım ile devlet Türkiye’de yaşayan halklar ile geçmişte yaşadığı sorunlar bağlamında bir yüzleşme gerçekleşerek güçlü bir gelecek inşa adına önemli misyon ve rol üstlenmiş olur.

Bu kapsamda gerekçemizde ismi açıkça zikredilen şahsiyetler ile birlikte isimleri zikredilmeyen ancak tarihsel süreç içerisinde devletin söz konusu uygulamalarına tabi tutulmuş Kürt halkı için tarihe mal olmuş şahsiyetler ile ilgili olarak ilgili kurumlar ve mirasçılar TBMM’de kurulacak komisyona başvurmaları ile süreç işletilmiş olacaktır.

**KÜRT HALK ÖNDERLERİNİN CENAZELERİNİN AİLELERİNE TESLİM
EDİLMESİ, HAKLARININ İADESİ ve İSTİKLAL MAHAKİMİ KANUNU İLE
TADİLLERİNİN YÜRÜRLÜKTEN KALDIRILMASI HAKKINDA KANUNDA
DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN TEKLİFİ**

MADDE 1 – 4/5/1949 tarihli ve 5384 sayılı İstiklal Mahakimi Kanunu ile Tadillerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanuna aşağıdaki madde eklenmiştir.

Madde 2- İstiklal Mahkemesi kararların iptal edilmesi ile bu mahkemelerde yargılanan Şeyh Said ve 46 arkadaşı ile birlikte idam edilen, ancak cenazeleri ailelerine teslim edilmeyen şahsiyetlerin cenazeleri ailelerine teslim edilir.

Madde 3- İstiklal Mahkemesi kararların kapsamında olmayıp idam edilen, öldürülen ve Said-i Kürdi (Nursi) gibi doğal olarak ölen ancak cenazeleri ailelerine teslim edilmeyen şahsiyetlerin cenazeleri de bu Kanun Teklifi kapsamında değerlendirilir ve cenazeleri ailelerine teslim edilir.

Madde 4- İdam edilen, öldürülen ve doğal olarak ölen şahsiyetlere ait eşya, belge ve mülkiyetinde olup mirasçılara verilmeyen menkul, ayni ve nakdi bütün varlıkların mirasçılara iadesi edilir.

Madde 5- Bu kapsamda gerekçemizde ismi açıkça zikredilen şahsiyetler ile birlikte isimleri zikredilmeyen ancak tarihsel süreç içerisinde devletin söz konusu uygulamalarına tabi tutulmuş, Kürt halkı için tarihe mal olmuş bütün şahsiyetler ile ilgili olarak ilgili kurumlar ve mirasçılar TBMM’de kurulacak komisyona başvurmaları ile süreç işletilmiş olacaktır.

“EK MADDE 1 – İstiklal mahkemelerinde yargılananların mirasçılara tazminat ödenmesine ilişkin usul ve esaslar TBMM’de kurulacak ve ilgili şahsiyetlerin mirasçılarının da üyesi oldukları komisyon tarafından belirlenir.

MADDE 6 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 7 – Bu Kanun hükümlerini Cumhurbaşkanı yürütür.